

'Rhyddid'

... y mae'r ardal lle y trigai rhai o'r bobl oedd yn gyndadau i mi wedi bod yn hoff gyniweirfan y Tylwyth Teg ers amser maith, er bod toriad bellach, fel yr ymddengys, ar y traddodiad, a'r "tylwyth", fe ddichon, wedi mynd ar encil dros dro – er na wyddom ni feidrolion y dirgelion oll ...

... Y mae'n bosibl nad ydyw, a bod felly siawns i'r Tylwyth Teg ddyfod yn ôl i'w cynefin ac i'w hetifeddiaeth. Felly, er hir led-anobeithio, yr wyf yn ailddechrau byw mewn gobaith gwynfydedig drachefn y rhuthra rhywun rhamantus hyd ataf yn sydyn ryw fore, a'i wynt yn ei ddwrn, gan haeru'n orfoleddus iddo weld neu glywed y Tylwyth Teg o gwmpas y fan unwaith eto. Ac mi godaf innau ac mi anelaf yn union syth am Lyn y Dywarchen, yn uchelder Eryri, yn falch o'r cyfle ac yn llawn hyder ffydd, i fynnu gweld a chlywed dros of fy hun. Ac os bydd ffawd o'm tu, mi ddychwelaf yn gynhyrfus ddigon, mi wn, gan y byddaf wedi cael, ar lannau'r hen lyn, beth profiad, o leiaf, o'r "bywyd na wŷyr ein byd ni".

O'r Pedwar Gwynt, T. H. Parry-Williams

Roedd y gwynt yn fain y bore hwnnw. Gwthiai i'r dyffryn drwy dywyllwch Bwlch Nodin ac oeri pentref Drws y Coed. Crymai'r brwyn, ond safai'r mynyddoedd yn gadarn. Yn dal ac yn falch, gormesai Trum y Ddysgl dros y cwm a gwyr'ai'n fgythiol gyferbyn a Chraig y Bera. Y tu ôl iddo, ciliai'r gwynt rhyw fymryn ym Mlaen Pennant, lle porai'r defaid yn ddyfal. I'r dwyrain, roedd y Cwm Du yn dawel, a thrigolion pluog Caer Cae-Cra yn ddwfn yn nŵch eu breuddwydion.

Nid dyna hanes trigolion Ynys Awenasa. Er pan drawodd yr haul ei belydryn cyntaf ar y llyn a'i hamgylchynai, bu stŵr. Bu'r Awendela'n disgwyl am y bore hwn ers misoedd, ac yng nghanol yr holl gyffro collwyd pob rhymyn o'r drefn a gafwyd y noson gynt. Chwyrliai'r tylwyth teg ifanc ym mhobman, a'u rhieni'n ceisio cadw trefn arnynt. Roedd y pecynnau oedd wedi'u paratoi ar gyfer pawb a fyddai'n hedfan o'r nyth am y tro cyntaf y bore hwnnw yn angof yng nghanol yr holl firi. Deuai mellt o ledrieth o ddwylo rhai o'r plant cynhyrfus, a'u rhieni'n cochi wrth gydio'n dynn yn adenydd eu hepil a'u siarsio'n frwnt. Roedd adlais y fflachiadau ar draws yr ynys fel gwlieth yn gwefrio, ac wrth i'r brwdfrydedd dreiddio, cododd niwl trwchus o ddyfnderoedd Llyn y Dywarchen i gelu Awenasa. Daeth cyfle i'r tylwyth teg gael trefn ar y to iau.

Ond roedd un dylwythen ifanc yn dal i eistedd yn ei gwely o hyd, yn mwytho'r cwilt dail oedd dros ei choesau, a'i meddyliau yng ngwlieth y niwl. Gorweddodd yn ôl ac ochneidio, gan dynnu llaw chwyslyd drwy ei gwallt hir, fflamgoch. Ceisiai roi taw ar y pilipala oedd yn powlio gwaelod ei bol.

"Loti?"

Llais tyner Eloi, ei mam, o ganol y nyth. Gwaethygodd y cnoi'n ei bol. Gwyddai y byddai'n rhaid iddi godi, ond roedd cymaint o gwestiynau'n morio drwy ei phen fel na wyddai lle i ddechrau. Yn sydyn daeth sŵn fel haid o wenyn meirch y tu allan i'r nyth, a chododd Loti ar ei hunion.

"Eim Hir!" taranodd Eloi, a rhuthrodd Loti i'r drws ati. Safai ei brawd bach yno a golwg ddireidus arno, ond pylodd y wep honno'n sydyn iawn wrth iddo sylwi ar dymer ei fam.

"Sori! Ma' pawb yn wirion bost!"

Gwyrodd ei fam tuag ato'n araf a'i llygaid yn fach.

"Mi fyddi di wedi chwalu waliau'r nyth ryw ddydd. Callia!" Edrychodd Eim Hir tua'r llawr mewn cywilydd, ond daliodd Loti ei lygad a gwelodd gonglau ei geg yn codi. Ar yr un eiliad, trodd ei mam ati a chydio ynnddi'n ddramatig. Bu bron i Loti dagu wrth i'r breichiau wasgu amdani.

"O 'maban tlws i! Ti'n barod, dwa?"

Dechreuodd Eim Hir chwerthin, ond cyn i'w fam gael cyfle i roi llond ceg iddo, daeth rhywbeth bach gwichlyd i redeg o gwmpas ei thraed. Gafaelodd Loti yn y bwndel melyn a'i godi'n uchel.

"Bibiana fach, wyt ti 'di cyffroi hefyd?"

Nodiodd chwaer fach Loti yn wyllt a gwneud sŵn fel chwiban. Gwenodd y chwaer fawr wrth edmygu diniweidrwydd y fechan, ac am eiliad teimlodd yn genfigennus wrthi.

“Eim Hir, cymera Bibiana, a gofala amdani.” Trodd yn dawel at ei merch hynaf. “Ar ddiwrnod mor bwysig i unrhyw un o'r Awendela, pam wyt ti'n edrych mor drist?”

Ochneidiodd Loti am y canfed tro y bore hwnnw.

“Oes rhaid i mi fynd?”

“Oes siŵr, dyna'r traddodiad.”

Gwingodd Loti'n anghyfforddus a byrlymodd cwestiynau o'i cheg.

“Ond pam fod rhaid i ni ddwyn, Mam?”

Gwenodd Eloi, a theimlodd ryw falchder wrth iddi sylweddoli bod ei merch yn llawer aeddfetach nag y tybiasai.

“Ddim y dwyn sy'n bwysig, 'mond dysgu cuddio. Mi fyddi di'n rhydd wedyn. Dim ond profi dy ryddid ydy heddiw.”

“Rhyddid? Dan law Gwystl?”

Daeth crych dros dalcen Eloi. Aeth Loti ymlaen yn chwerw.

“Fydd gynnwng ni fawr o ryddid tra fydd o'n teyrnasu.”

Gwgodd Eloi ar ei merch, a daeth min i'w llais.

“Dyna ddigon. Cadw trefn mae Gwystl, ac mae dy dad ar ei bwyllgor, felly paid a meiddio gadael iddo fo dy glywed di'n siarad fel 'na. Rŵan brysia, ti ar 'i hol hi.”

Llusgodd Loti'n benisel tua chanol yr ynys a'i chalon yn ei gwddf, ond eto roedd rhyw fymryn ohoni'n chwilfrydig i gael sbecian ar yr hyn oedd tu hwnt i'r ynys. Byddai'n braf cael crwydro heb lygaid Gwystl yn dilyn pob cam o'i heiddo. Wedi cyrraedd, roedd criw ei blwyddyn yno ac yn llawer callach erbyn hyn, pawb a'i becyn ar ei gefn ac yn man siarad. Daeth tawelwch dros yr ynys pan gododd Gwystl i frig Rhedyn Edan, a'i wep ddrwgdybus arferol. Doedd ganddo fawr o ddileit yng nghyffro'r criw ifanc.

“Mae'n ddiwrnod hedfan unwaith eto,” taranodd ei lais dros Awenasa, gan yrru ias i lawr cefn Loti. Gwelodd rai o'r criw o'i hamgylch yn mynd i'w cwman wrth wrando ar y llais awdurdodol, trahaus. “Ychydig sydd i'w ddweud; casglwch yr hyn allwch chi o fwthyn Drws y Coed. Llenwch eich pecynnau. Dyma'r unig dro y byddwch yn cael eu defnyddio. Erbyn yr helfa nesaf byddwch wedi meistrolï eich lledrith yn ddigon da. Cadwch at lwybrau aelodau'r pwyllgor, ac yn bwysicach na dim,” taenodd ei lygaid dros ei gynulleidfa ofnus fel petai'n edrych ar bawb yn unigol am eiliad, “neb i siarad efo'r un meidrolyn.”

Daliodd pawb yn y dorf eu gwynt wrth glywed y gorchymyn olaf. Doedd yr un ohonynt erioed wedi gweld meidrolyn o gig a gwaed hyd yn hyn, ac o'r holl fgythiadau oedd tu hwnt i'r ynys, dyma'r mwyaf. Syllodd Gwystl am fymryn yn hirach cyn lledu ei adenydd a dyrchafu ei hun yn uwch eto, yn barod i gychwyn ar y daith.

“Pawb i godi, a glynu at aelod teuluol o'r pwyllgor.”

Gwelodd Loti ferch hynaf Gwystl, Orla, yn sleifio tu ol iddo. Roedd hi wedi etifeddu'r wep bwysig oedd gan ei thad, ond roedd hyd yn oed ei hwyneb hi ychydig yn welw heddiw. Daliodd Loti lygad ei thad ei hun ac agosáu ato. Roedd ei bol hi'n troi a'i hadenydd yn teimlo'n wantan.

“Pob lwc,” sibrydodd Ogen yng nghlust ei ferch, cyn hedfan at arfordir yr ynys. Cododd y niwl o'r llyn a chilio'n daclus tua chopa Craig y Bera, gan adael y ffordd yn glir i'r tylwyth ifanc. Daeth bloedd annifyr Gwystl drwy'r gwynt i glustiau Loti:

“Pawb yn ôl cyn i Niwl Amos ostwng! Ffwrdd a chi!”

Gwibiodd Ogen yn llyfn ar draws Llyn y Dywarchen, a synnodd Loti at esmwythder hedfan ei thad. Deallodd yn syth mai ganddo ef y cafodd Eim Hir ei ddawn i allu hedfan mor chwim, ac yn sydyn teimlai hithau ei hun yn mwynhau cael defnyddio'i hadenydd i'r eithaf. Roedd y dŵr oddi tani'n llonydd a chlir, a gallai weld y cerrig lleiaf yn disgleirio yng ngwely'r llyn. Cododd ei phen a gweld y gweddill yn edmygu'r golygfeydd, ac yna sylwodd ar un wnaeth gipio'i hanadl a theimlai ei chalon yn llamu. Ni welsai erioed le mor hardd. Roedd y dyffryn yn fôr

o liwiau llachar, a theimlai Loti ysfa i gyffwrdd ym mhob blewyn o laswellt a welai, a mwytho'r mwsogl trwchus. Roedd arogl y gwahanol blanhigion fel nefoedd i'w ffroenau, ac er ei bod hi mor fach teimlai yn glyd rhwng y mynyddoedd uchel. Ni sylwodd ei bod hi wedi arafu. Fel pawb o'i chwmpas, roedd wedi ei swyno gan yr olygfa. Daeth fflach o olau i'w deffro o'u breuddwydion, a gwelodd Loti ei thad yn eu hebrwng ymlaen dan chwerthin.

"Canolbwyntiwch ar eich llwybr," gwaeddodd. "Dacw'r bwthyn!" Anelodd Ogen at ben pellaf y cwm, gan ddilyn y clawdd cerrig i lawr at y caeau gwastad lle porai'r defaid. Yng nghanol y caeau safai bwthyn twt, a mwg tywyll yn cyhwfan o'i simdde. Roedd cowt o'i flaen, yn arwain o'r drws at y beudai oedd yn cwmpasu'r tŷ.

Craffodd Loti arno a'i llygaid yn serennu. Roedd y cerrig trymion wedi eu gosod yn dwt ar bennau'i gilydd i greu ffrâm y tŷ, er bod y llechi ar y to yn edrych fel petaent am ddisgyn. Yn raddol, dechreuodd Ogen ostwng tua'r ddaear. O'r diwedd cyrhaeddodd pawb, a dechreuodd yr arweinyddion gyfri pennau. Gwylodd Gwystl aelodau ei bwyllgor wrth eu gwaith. Arwyddodd Ogen ar ei griw i ddod yn nes, ac ni allai ond gwenu wrth eu gweld yn gegrwth a'u llygaid mawrion yn disgleirio.

"Bwthyn Drws y Coed. Mae hollt ym mhob ffenestr yn y beudy. Byddwch yn sydyn, yn ddistaw ac yn anweledig. Bydd Gwystl yn arwyddo i ni eich gadael chi mewn dim, felly cadwch eich pennau. Rhaid i chi ddod yn eich olau eich hunain, a hynny heb fod yn waglaw. Defnyddiwch gyn lleied o ledrith ag sy'n bosib, gan y bydd defnydd diangen yn gadael ei ôl." Cododd Ogen ei ben a gweld Gwystl yn esgyn. Brysiodd i ddilyn y tywysog.

"Pob lwc, a chofiwch gadw llygad ar Niwl Amos." Syllodd pawb wrth i'r pwyllgor hedfan yn ol am Awenasa, ac ni thorrrwyd gair nes i'r rhan fwyaf ohonynt ddiflannu'n ddotiau bach yn y pellter. Cododd Orla i'r awyr yn hyderus ac edrych i lawr ar y gweddill a golwg fel petai hi newydd glywed arogl drwg arni.

"Wel, dw i'n mynd. Dim yma i chwarae plant ydan ni, wyddoch chi."

Rowlodd Loti ei llygaid wrth weld y cynffonwyr yn ei dilyn hi fel defaid. Doedd ganddi hi ddim bwriad o fynd i'r beudy ar frys, yn enwedig gan fod Orla wedi cymryd y blaen, felly penderfynodd fynd i fusnesu. Aeth ambell un arall am dro ar ei ben ei hun, a rhai mewn criwiau yn syth i'r beudy. Gwyddai Loti na ddylai fentro at y bwthyn, ond roedd ei chwilyfrydedd yn drech na hi, felly hedfanodd yn slei tuag at y cefn.

Glaniodd ar silff y ffenestr oer, a diolchodd am gael gorffwys. Roedd yr holl gyffro o hedfan i'r dyffryn wedi ei blino'n lan, ac roedd cysgod rhag y gwynt yng nghefn y bwthyn. Edrychodd ar y ffenestr fechan a gweld y paent gwyn yn plicio oddi ar y coedyn. Yna sylwodd fod modd edrych drwy'r ffenestr i mewn i'r tŷ, a gwirionodd. Pwysodd ei hwyneb yn erbyn y gwydr, ond roedd y tu mewn yn dywyll, a phrin y gwelai hi ffurf y cysgodion. Sleifiodd at y ffenestr arall, a sylwodd ar grac yn y gwydr. Gwyddai y gallai fynd trwyddo, ond daliodd yn ôl, am eiliad. Adleisiodd llais Gwystl yn ei chlustiau, a gwyddai fod hyn yn erbyn y rheolau. Daeth rhyw don o wylltineb drosti wrth feddwl fod ganddo'r fath reolaeth arni. Ni fyddai'n mentro dim pellach na'r ochr y tu mewn i'r ffenestr beth bynnag ... Trodd i edrych ar Graig y Bera a gweld bod Niwl Amos yn uchel o hyd. Roedd ganddi ddigon o amser.

Gwthiodd ei ffordd drwy'r hollt yn y gwydr, a thynnodd ei gwynt ati wrth edrych o'i chwmpas. Roedd y bwthyn yn llawn trugareddau, ac ni wyddai ar beth i edrych yn iawn! Safai dresel o goedyn tywyll ar y wal bellaf, wedi ei gorchuddio a ffaldigaris o bob math. Roedd lluniau, tystysgrifau, trangelwŷns, cwpanau, platiau, soseri a thebotiau o bob math yn boddï'r dodrefnyn. Roedd y llawr llechi'n llychlyd a charpiau bler ar ei hyd, ac wrth y tan agored gorweddai cath goch yn canu grwndi'n braf. Roedd tegell yn chwibanu'n frwdfrydig ar y tan, a'r silff uwch ei ben wedi ei gorchuddio gan hen frasys ceffylau gwedd. Ar y bwrdd, a oedd yn frith o staenau, roedd cwpan a phowlen siwgr a jygriad o lefrith, ac yn eistedd wrth ben y bwrdd mewn cadair freichiau uchel roedd meidrolyn! Syllodd llygaid Loti ar y dyn a chanolbwyntio ar bob manylyn ohono. Gwisgai siwmpwr wlaŷn o liw mwd, ac roedd ganddo gap lliw mwsogl ar ei ben. Roedd rhychau dyfnion i'w gweld yng nghroen ei wyneb, a phantiau tywyll o dan ei lygaid.

Dan ei drwyn Rhufeinig roedd clwstwr o flewiach cringoch, a rhwng ei wefusau main roedd llond ceg o ddannedd melyn. Edrychai i lawr ar lyfryn rhacs a oedd yn agored o'i flaen. Doedd ganddo ddim syniad fod par o lygaid bach yn ei wyllo.

Ochneidiodd Wil wrth iddo ddiflasu ar bennod ddiweddaraf ei lyfr, a chodi i estyn y tegell oddi ar y tan. Wrth iddo droi y dŵr berwedig yn ei gwpan, edrychodd i lawr ar Cochyn y gath a gwenu.

"Ti'n edrych yn fodlon iawn dy fyd yn fan 'na." Cododd y gath ei phen a syllu ar ei pherchennog, cyn codi a dod i hel mwythau yn erbyn ei goesau. Gwyrodd hwnnw i lawr a chrafu dan ei gen yn addfwyn. "Dan ni'n ffrindia', dydan, chdi a fi?"

Gwylodd Loti'r olygfa a'i chalon yn trymhau wrth yr eiliad. Gallai deimlo unigrwydd yr hen ŵr yn treiddio drwy'r bwthyn, ac yn gadael ei ôl fel tamprwydd ar y waliau. Heb feddwl, hedfanodd at y dresel er mwyn cael gwell golwg ar y lluniau. Yr un hogyn bach yn gwenu a chwarae a gwgu oedd ym mhob un o'r ffotograffau melyn. Dim ond un llun oedd yn cynnwys rhai eraill – dyn a dynes yn edrych fel y bobl hapusaf ar y ddaear yn gafael mewn babi bach ysgafn. Craffodd Loti ar wyneb hapus y bobl. Roedd ganddynt yr un math o rychau yn eu hwynebau a'r hwn oedd yn eistedd yn y bwthyn, ond roedd eu llygaid hwy yn disgleirio.

Yn sydyn, sylwodd Loti ar gysgodion yn ffurfio yn y bwthyn. Edrychodd drwy'r ffenestr a gweld bod Niwl Amos yn gostwng. Neidiodd ei chalon i'w gwddf. Doedd ganddi yr un dim yn ei phegyn. Byddai pawb arall wedi hen orffen dwyn grawn o'r beudy, a byddai porsiau'r buchod yn wag. Cofiodd am y jwg o lefrith ar y bwrdd, ond roedd yr hen ŵr yn rhy agos ati. Sut yn y byd y gallai wneud iddo godi? Yna gwelodd y cwpanau ar sillf y ddresel. Heb oedi, trawodd un a'i lledrith, ac fe ddisgynnodd yn deilchion ar y llawr. Neidiodd yr hen ŵr mewn dychryn, a brysiodd i godi gweddillion y gwpan a golwg ddryslud arno. Gwibiodd Loti at y bwrdd a sugnodd gymaint o lefrith ag y gallai i'w phegyn. O gornel ei llygad gwelodd y gath yn codi ei phen ac aeth fel mellten tua hollt y ffenestr, gan adael diferion gwyn ar hyd y bwrdd.

Trodd Wil yn ôl at ei baned boeth, a synnu wrth estyn am y llefrith o weld bod y jwg yn wag. Edrychodd ar y gath yn ddrwgdybus, ond doedd bosib ei bod wedi ei lyncu mor sydyn, meddylodd. Eisteddodd i lawr gan grafu ei ben. Gobeithio wir nad oedd y clwy diffyg cof yna arno'n barod.

Tu allan, gwelodd Loti rai o'r criw yn hedfan yn ôl yn y pellter a gwibiodd ar eu holau. Teimlai'n euog ac yn annifyr. Byddai Gwystl a gweddill y pwyllgor yn ei gwahardd rhag gadael yr ynys byth eto petaent yn gwybod ei hanes. Meddylodd beth fyddai ei thad yn ei ddweud, a rhoddodd dan arni. Efallai y byddai rhai o'r gweddill yn dweud nad oedd hi wedi mentro i'r beudy, a byddai'n rhaid iddi fod yn slic i gelu'r gwir. Diolchodd wrth iddi sylwi bod y gweddill yn mynd linc-di-lonc, ac iddi eu dal yn sydyn.

*

Y noson honno, cafwyd gwledd i ddathlu camp y rhai ifanc. Tywalltwyd yr holl laeth a gasglwyd i Grochan y Maen, a bu hwnnw'n mudferwi nes iddi dywyllu. Roedd Niwl Amos yn ôl ar wyneb y llyn, a'r ynys yn llawn cyffro unwaith eto. Bu Eloi yn poeni drwy'r prynhawn am ei merch, ac er iddi deimlo bod golwg anfodlon ar wyneb Loti wrth iddi gyrraedd yn ôl, ymfalchiodd ei bod wedi llenwi ei phegyn.

Bu canu a dawnsio drwy'r nos. Gwylodd Loti ei brawd yn gwneud campau gyda Bibiana, a honno'n rowlio chwerthin bob gafael. Ond ni allai Loti anghofio am yr hen ŵr, a theimlai drueni mawr drosto'n byw ar ei ben ei hun yn y bwthyn llychlyd. Ni welsai erioed neb yn unig fel yna o'r blaen. Byddai'r Awendela'n glynu at ei gilydd bob amser, a phrin iawn y bu Loti ar ei phen ei hun erioed. Yna meddylodd am y rhyddid fyddai ganddi ar ol heddiw, a sylweddoli y byddai ganddi rwydd hynt i fynd am dro ar ei phen ei hun pryd bynnag y mynnai rŵan. Wrth gwrs, byddai'n rhaid i'r tywydd ganiatáu iddi fod yn ddiogel, ond roedd posib bellach gadael yr ynys. Teimlodd y syniad yn cyniwaer yng nghefn ei meddwl, ond ceisiodd atgoffa ei hun o'r peryg a ddeuai

wrth ymyrryd a meidrolion. Byddai'n ffwlbri mynd i ymweld a'r hen fachgen eto, a doedd dim y gallai hi ei wneud iddo beth bynnag. Syllodd i lawr ar y llaeth yn ei llaw a theimlo'n euog unwaith eto y diwrnod hwnnw. Heb laeth yn y jwg, a heb laeth ym mhysiau'r gwartheg, byddai'n rhaid i Wil druan aros tan yfory cyn cael llymaid arall i'w yfed.

*

Y bore wedyn, eisteddai Loti tu allan i'r nyth yn hel syniadau. Clywai ei mam yn cael trafferth bwydo Bibiana y tu mewn; roedd y gymysgfa o chwibanu ac ochneidio'n dweud y cyfan, a gwenodd wrthi ei hun. Bu'n pendroni am hir, ond o'r diwedd penderfynodd rannu ei syniad efo'i mam. Eisteddai honno'n edrych yn flinedig, a gobeithiai Loti na fyddai'n anghytuno a'i chynlluniau.

"Dw i'n meddwl mynd am dro." Cododd Eloi ei phen yn ymholgar "... I weld Nain Winema."

Fel y disgwyliai, daeth syndod i wyneb ei mam, ond er mawr lawenydd i Loti, lledodd gwen ar draws ei hwyneb.

"Mi fysa hi'n gwirioni dy weld di. Pwtan fechan oeddet ti pan welodd hi chdi ddiwethaf. Gwna di'n siŵr dy fod di'n ofalus, a chofia fynd dros Fynydd Drws y Coed i Flaen Pennant. Paid a mentro'n agos at Fwlch Nodin. Cofia di nŵan."

Gwirionodd Loti ar ymateb ei mam, a thrawodd gusan ar ei boch cyn mentro 'nol allan i'r awyr iach. Teimlai lawer mwy o gyffro nag a wnaethai ddoe, a'r gwynt yn gryfach o dan ei haden.

Roedd yr awyr yn glir, a gallai werthfawrogi'r cwm yn llawer gwell ar ei phen ei hun. Gwelodd afon Drws y Coed yn llifo oddi tani fel gwythien. Gwelai am y tro cyntaf yr holl lecynnau y clywsai amdanynt drwy'i bywyd. Safai Clogwyn y Barcut yn gadarn, a rhyfeddodd wrth weld clwstwr o Goed Angeni ar ei lethr. Arhosodd am eiliad i edmygu'r hen goed. Roedd eu brigau'n dywyll ac yn foel, a safent megis hen wrachod, ond roedd yr hud o'u cwmpas i'w deimlo drwy'r cwm. Meddylodd Loti am ysbryd yr holl dylwythau a ffurfiodd y coed hyn. Teimlodd am eiliad ryw falchder fod cyndeidiau'r Awendela'n rhan mor amlwg o'r dyffryn, ac wedi gadael eu hol ar y tir.

Gwibiodd Loti'n gyflym dros Fynydd Drws y Coed, gan ddilyn yr un llwybr a'r gwynt a chwyrliai o'i hamgylch. O'r diwedd gwelodd Gwm Pennant yn agor o'i blaen, a disgynnodd tua'r tir gan lano'n fler wrth ymyl Pont Blaen Pennant. Rhedai'r afon yn swllyd dan y bont, a theimlodd Loti egni'r dŵr yn treiddio i mewn iddi a'i haildeffro ar ol ei thaith. Eisteddodd yn ddistaw yn mwynhau'r olygfa ddieithr o'i chwmpas.

"Mi ddoist?" Daeth llais dwfn Winema tu ol iddi, a throdd yn gyffrous i'w chyfarch. Cerddai Winema a rhyw urddas o'i chwmpas, a gwenodd ei llygaid doeth wrth weld bod ei hwyres wedi altro cymaint.

"Mi wyt ti'n hardd, Loti. Bu'r haul yn deg arnat. Bum yn disgwyl dy gwmi ers peth amser."

Teimlai Loti ychydig yn anghyfforddus wrth glywed geiriau ei nain, ond gwyddai mai un ddoeth ydoedd. Eisteddodd y ddwy ar gerrig yr afon, a dechreuodd y sgwrs dreiglo fel y dŵr. Agorwyd argae cwestiynau Loti.

"Pam adawoch chi Awenasa, Nain? Ifanc oeddwn i, 'te?"

"Stori hir ... Doeddwn i ddim am aros am byth dan arweiniad Gwystl, mae arna i ofn."

"Gorfodaeth Gwystl, dach chi'n feddwl?" Roedd y chwerwder yn llais Loti'n amlwg, a cheisiodd chwerthin i'w guddio, ond syllodd Winema arni'n ddifrifol, ac ildiodd cyn ymateb.

"Tydi gorfodi eraill ddim yn natur yr Awendela. Ni bu erioed chwerwder fel yna i'w deimlo'n Awenasa cyn heddiw. Mi fum i'n dywysoges yno am leuadau lawer, ond theimlais i erioed fod gennym ni unrhyw awdurdod dros weddill y tylwythau. Cadw trefn y bu Mignedd a minnau, a chadw pawb yn ddiogel."

Synnodd Loti ei chlywed yn crybwyll ei thaid. Gwyddai y bu'n galaru amdano ers y diwrnod tywyll hwnnw pan gipiwyd ef gan Frain Cae-Cra, a phrin iawn y bu sôn amdano wedi hynny. Penderfynasai Winema na allai barhau yn dywysoges ar ei phen ei hun, ac ildiodd ei choron. Mab hynaf Mignedd oedd Gwystl, ond nid oedd yn fab i Winema, a daeth yn sioc i bawb pan ddaeth ef yn dywysog.

Roedd Loti'n llawer rhy ifanc i gofio'r digwyddiadau hynny, wrth gwrs, ond fe glywsai yr hanes. Ffieiddiai wrth feddwl am Gwystl yn ceisio llenwi esgidiau ei nain, a gallai weld bod digwyddiadau'r gorffennol yn dal i glwyfo Winema.

"Wrth gwrs, fe ddaw newid eto. Edrych fel y mae dŵr newydd yn byrlymu yn y nant o hyd." Torrodd ei nain ar draws meddyliau Loti. "Ond mi allaf weld bod rhywbeth arall yr hoffet ti ei ofyn i mi?"

Gwridodd Loti. Roedd ganddi gwestiwn arall i'w ofyn, ond gwyddai hefyd ei bod hi'n anodd dweud celwydd wrth yr hen dylwythen hon.

"Meddwl oeddwn i ... pa mor agos y buoch chi at ... feidrolion erioed?"

Gwyddai Loti fod ei llais yn ei threchgu, ac roedd ei llygaid yn edrych ar bopeth ond wyneb ei nain. Gwenodd honno wrth weld chwilfrydedd ei hwyres.

"Paid â phoeni," sibryddodd yn gyffrous. "Does dim angen i ti eu hofni. Welaist ti un eto?"

Penderfynodd Loti ddweud y gwir, a chafodd gysur wrth gael rhannu ei phrofiad yn y bwthyn gyda rhywun. Gwrandawodd ei nain yn eiddgar ond ai ei llygaid ymhell weithiau ynghanol y sgwrsio.

"Mae'n draddodiad erioed fod yr Awendela'n ymwneud a Bwthyn Drws y Coed. Flynyddoedd yn ol, roedd y ddau oedd yn byw yno'n methu cael plant, ond ew! roedd eu cariad yn gryf. Byddai dy daid a minnau'n busnesu'n y bwthyn yn aml."

Roedd Loti wrth ei bodd. Yn sydyn, diflannodd yr euogrwydd a theimlai'n falch ei bod hi'n rhannu'r un chwilfrydedd a'i nain. Oeddod Winema am fymryn cyn parhau gyda'r stori.

"A dweud y gwir wrthat ti ... dy daid a minnau drefnodd y byddai'r baban yn cael ei adael wrth geg y ffordd. Ni welodd yr un ohonom ni ddau mor hapus yn y byd a'r ddau yna y diwrnod hwnnw. Trochwyd y baban a chariad, a dyna un o'r profiadau yn fy mywyd rwyf fwyaf balch ohono."

Edrychodd Loti'n gegagored. Cynhesodd ei chalon wrth glywed y stori, a syllai mewn edmygedd ar ei nain. Yna sylwodd Winema ar gysgod yn ffurfio tu ôl i'r brwyn, a siarsiodd Loti i fynd yn ol am adref. Wedi addo y byddai'n ymweld eto, cychwynnodd y dylwythen ifanc tua'r mynydd. Gwenodd Winema wrth edrych arni'n hedfan i ffwrdd.

Tawelodd bwrlwm y nant wrth i'r dylwythen fach fynd o'r golwg.

Roedd meddyliau Loti'n blith draphlith wrth iddi hedfan tuag at y mynydd, ac fe deimlodd ei hadenydd yn drymion. I'r dwyrain, gwelsai Fwlch Nodin yn glir, a gwyddai y byddai'n llawer cynt hedfan ymlaen yn hytrach nag yn uchel. Roedd arni eisiau cyrraedd adref, ac er iddi glywed llais ei mam yn ei chlustiau, tynnu tua'r dwyrain a wnaeth ar ei gwaethaf.

Roedd awel oer yn y Bwlch, a'r niwl yn crogi uwch ei ben. Teithiodd Loti'n chwim, gan ganolbwytio ar ei llwybr, a gallai weld Bwlchgylfin yn y pellter. Wrth iddi anelu'n hyderus tua'r gogledd, daeth sŵn i dorri ar draws ei meddyliau.

Dyna fo eto. Sŵn cras, sydyn.

"Crawc."

Oerodd ei gwaed. Ni feiddiai edrych uwch ei phen, ond o gornel ei llygad gwelai gysgod du bygythiol yn agosau. Hedfanodd Loti am ei bywyd, ond roedd y fran ddu yn ennill arni yn braf, a'r dylwythen fach yn colli ei gwynt. Daeth yr ysglyfaeth peth yn nes ac yn nes, a chlywai Loti ef yn dechrau chwerthin.

"Dyma beth diarth ... crawc ... Awendela'n mentro mor agos at y Cwm Du!"

Fferrodd calon Loti. Doedd ganddi ddim gobaith. Roedd ei gwynt yn fyr a'i hadenydd yn methu. Yn sydyn, plymiodd ail fran o'i blaen. Dychrynodd a stopiodd yn stond. Roedd yr ail yn

llawer mwy, ei phlu yn sgleinio'n dduach, ei phig hir yn greulonach, a'i llygaid crwn yn oer ac yn gas. Arhosodd y fran fach hyd pluen oddi wrth y fwyaf, ac wylodd Loti'n ddistaw.

"Brannan," brathodd y fawr yn gras. "Am adref ar unwaith."

"Peth gwirion mentro yma, dylwythen fach. Beth wna i a thi, tybed? Mi welaf fod dy wallt fel fflamau, a gall brenin bob amser adnabod bodau brenhinol. Cer adref nawr, a phaid a dychwelyd. Bu Corbin yn deg a thi'r tro hwn am dy fod yn ifanc. Fydd dim ail gynnig." Cododd Corbin, Brenin y Brain, ei adenydd a hedfan ar ol ei fab yn ol i Gaer Cae-Cra. Roedd Loti'n crynu, ac ni ddeallai ystyr yr hyn a ddywedodd y fran. Gwyddai fod yn rhaid iddi fynd adref ar frys.

Roedd y nyth yn wag pan ddychwelodd, ac aeth yn syth i'w gwely. Cysgodd yn sownd drwy'r nos. Deffrodd a theimlo ei hadenydd yn boenus. Roedd y fath ofn wedi ei gyrru adref, ac roedd y daith wedi gadael ei hol arni.

*

Cyndyn o adael yr ynys fu Loti am ddyddiau ar ol cyfarfod y brain. Ni soniodd air am y digwyddiad, a bu'n dawelach nag arfer. Wrth i'r dyddiau fynd heibio ac wrth iddi hithau adennill mymryn o'i hyder, penderfynodd Loti fod yn rhaid iddi ailymweld a'r bwthyn, a thawelu mymryn eto ar ei chwilfrydedd.

Eisteddai yn ddistaw y tu mewn i sillf y ffenestr, yn gwyllo'r dyn o'r enw Wil yn paratoi cinio iddo'i hun. Roedd Cochyn y gath yn dilyn ei gamau wrth iddo daro'r sosban ar y tan. Dechreuodd y gymysgfa o lysiau ffrwtian, a mentrodd Loti at y bwrdd a chuddio tu ol i'r bowlen siwgr. Gwyliai bob cam a gymerai Wil, ac ysai am gael gwybod mwy o'i hanes. O'r diwedd, estynnodd lond powlen o'r lobsgows iddo'i hun ac eistedd wrth y bwrdd yn flinderus.

"Peth digon diflas 'di gwneud bwyd i un." Edrychodd ar Cochyn fel petai'n disgwyl ymateb. Methodd Loti ymatal – roedd ganddi gymaint o gydymdeimlad ag o.

"Peidiwch a digalonni," meddai'n uchel o'r tu ol i'r bowlen siwgr. Sythodd Wil yn ei gadair a syrthiodd y llwy oedd yn ei law gan ddiabedain ar y llawr. Yna cododd ar ei draed a'i gadair yn crafu'n swnllyd ar hyd y llawr llechi.

"Pwy sy 'na?!"

Sleifiodd Loti i ganol y bwrdd a golwg boenus iawn arni. Er hynny doedd arni ddim ofn. Ym mer ei hesgyrn gwyddai na ddeuai dim drwg iddi dan law hen fachgen Drws y Coed.

"Lawr yn fa'ma," sibryddodd yn swil. Edrychodd Wil ymhob man heb weld neb. "Wrth ymyl y bowlen siwgr," ychwanegodd Loti. Craffodd Wil arni, a'i lygaid fel soseri. Craffodd ei ben ac edrych o'i gwmpas yn wyllt, yna gwyrdd ymlaen a syllu ar Loti.

"Tylwythen deg," meddai'n ddistaw. Rhythodd ar yr hyn a welai o'i flaen. Doedd hi fawr mwy na chacynen, ond fe safai ar ddwy goes. Roedd ei chorff yn gymysgedd o wyrdd, melyn a gwyn, a'i chroen fel petai'n disgleirio yn y golau. Roedd ganddi adenydd arian ar ei chefn, a'i gwallt o liw fflamau'r tan yn blethi o amgylch ei phen. Edrychai ei llygaid mawr glas arno'n bryderus.

"Mae'n ddrwg gen i eich dychryn," meddai Loti'n gwrtais. "Dim ond fy mod wedi gwirioni gweld meidrol yn am y tro cyntaf, ac mae'n gas gen i weld neb yn unig."

Oeddod Wil cyn ateb.

"Mae'n iawn. Mi glywais i am eich bodolaeth chi ers pan oeddwn i'n blentyn, ond ni feddyliais erioed y byddwn i'n gweld un ohonoch chi. Roedd Mam a Tada wedi fy argyhoeddi ar hyd y blynyddoedd eich bod ... wel, yn bod."

Gwenodd Loti, ond penderfynodd gadw'r hyn a wyddai am ei rieni iddi ei hun. Roedd Wil yn glen. Teimlai Loti ei fod yn mwynhau ei chwmniaeth, ac roedd hithau'n mwynhau gwranddo arno yntau'n siarad. Aeth amser heibio fel y gwynt, a bu'n rhaid iddi esgusodi ei hun.

"Mi fydd yn rhaid i mi fynd am adref ond mi rydw i'n siŵr o ddod yn ôl."

Teimlai ei chalon yn ysgafn wrth adael y bwthyn, ac roedd ganddi wen wirion ar ei hwyneb wrth feddwl ei bod wedi codi calon ei ffrind newydd.

Glaniodd ar un o frigau Rhedyn Edan pan gyrhaeddodd yn ol i Awenasa. Gwenu wrthi'i hun yr oedd pan glywodd floeddio.

"Dacw hi! Loti! Ar frig Rhedyn Edan!"

"Yn lle?"

"Fan'cw, ewch!"

"Daliwch hi!"

Edrychodd Loti o'i chwmpas yn wyllt, yn methu deall beth oedd yn digwydd. Yn sydyn, gafaelodd rhywun yn ei hadenydd a'i choesau a'i chipio i ffwrdd. Gwaeddodd mewn protest a chicio i geisio dianc yn rhydd.

"Gollyngwch fi! Be dwi 'di'i wneud?" Ond doedd neb am ei hateb. Rhoddodd y gorau i gicio a sylwi mai Locran a Jael, gwarchodwyr Gwystl, oedd yn ei hebrwng. Daeth ofn arni. Dechreuodd yr Awendela hel o'i chwmpas, a chyn hir roedd hi'n cael ei chario drwy dorf. Syllai wynebau blin arni, a chyrrhaeddodd o flaen Gwystl a'i wraig, Achren. Syllodd y ddau i lawr arni fel petai'n faw. Teimlodd Loti ei thu mewn yn oeri wrth i lygaid y teyrn felltenu arni. Yn sydyn rheddodd Ogen ei thad allan o'r dorf a phenlinio wrth ymyl ei ferch, ond fe gydiodd Gwystl ynddo'n frwnt a'i daflu i'r naill ochr. Llenwodd llygaid Loti wrth weld ei thad yn bagio yn ôl oddi wrth ei dywysog. Aeth Eloi ato, ac edrychodd Loti arni'n ddryslyd. Ni welsai erioed y fath boen yn llygaid ei mam.

"Rwyd ti wedi bradychu dy dylwyth!" bloeddiodd Gwystl, ac yn sydyn deallodd Loti. "Fe'th welwyd yn siarad a meidrolyn, ac am hynny fe gei dy gosbi."

Suddodd Loti yn nes at y ddaear, a theimlo'r cyfog yn codi. O gornel ei llygad gwelodd Orla'n crechwenu gyda'i ffrindiau. Doedd dim angen gofyn pwy achwynodd wrth Gwystl. Brwydrodd a'i dagrau ond gwelodd ei mam yn dechrau wlo. Y tu ol iddi safai Eim Hir yn gafael yn Bibiana, a golwg annaturiol o ddifrifol ar wynebau'r ddau.

"I'r carchar a hi am heno, a bydd Ffynnon y Meli yn berwi erbyn iddi wawrio yfory."

"Na!" daeth y floedd o enau Eloi, ac fe gollodd arni'i hun yn llwyr. Rheddodd at ei merch a cheisio cydio ynddi, ond fe'i gwrthwyd i ffwrdd gan Locran.

"Ewch a hi o 'ngolwg i," cyhoeddodd Gwystl cyn troi ar ei sawdl a dychwelyd i'w nyth.

*

Crynai Loti a gwasgai ei phengliniau'n dynn, dynn at ei chorff. Roedd y carchar yn annaturiol o dywyll, a'r cerrig yn oer o'i chwmpas. Bu'n crio am hir. Ar amrantiad, newidiodd popeth. Enillodd ei rhyddid ddoe ddiwethaf, ond bellach eisteddai mewn cyffion. Ni chlywsai ddim am Ffynnon y Meli o'r blaen. Anaml y cai'r enw ei ynganu a doedd yr hanesion ddim yn cyrraedd clustiau'r plant. O'r ymateb, gwyddai nad oedd yn argoeli'n dda, a gan fod angen i'r ffynnon ferwi ...

Roedd y crio wedi ei blino. Teimlai ei phen yn drwm, a daeth cwsg i orchfygu'r boen. Gwelai lygaid Corbin y fran yn ei breuddwyd, a llais ei nain yn dod o'i enau.

"Loti ... Deffra!"

Agorodd ei llygaid a dychryn wrth weld Eim Hir yn sefyll tu allan i'r drws.

"Lle mae Locran a Jael?" gofynnodd yn ofnus.

"Paid a phoeni, mi fydda i'n sydyn. Ddeudodd Dad y bydd y daith i Ffynnon y Meli fel syrcas 'fory, ond rhaid i chdi gadw dy urddas, medda fo." Llenwodd ei lygaid wrth edrych ar ei chwaer fawr. "Dydyn nhw'n gweld dim bai arnat ti, Loti. Rydan ni i gyd yn dy garu di." Edrychodd tua'r nenfwd i osgoi gollwng deigrin. "Ac mi fyddan ni efo chdi'r holl ffordd 'fory."

Cusanodd dalcen ei chwaer. Gwibiodd o'r gell a gwelodd belydryn melynwan haul y bore bach. Roedd Ynys Awenasa'n styrio o'i chwsg.

Fel y proffwydodd Ogen, roedd hi fel ffair ar yr ynys a nifer yn teimlo cyffro gan na fu'r un troseddwr yn eu plith ers cyhyd. Ni feiddiodd neb fynd yn groes i reolau Gwystl. Bu'n ddidrugaredd o'r cychwyn cyntaf, a gwyddai'r Awendela mai ffwlbri oedd ei herio.

Rhwymwyd Loti yn sownd wrth frigyn i'w dyrchafu'n uwch na phawb arall er mwyn i bawb fedru gweld y 'bradwr'. Cerddai ei theulu tu ol iddi a'u pennau'n isel. Gorfodwyd i Eim Hir, a Bibiana hyd yn oed, adael yr ynys er mwyn tystio i dynged eu chwaer. Yn arwain yr osgordd roedd Gwystl, Achren a'u merch Orla. Nadreddodd pawb arall ar eu holau.

Gadawodd yr Awendela'r ynys a dilyn afon Drws y Coed i gyrraedd Ffynnon y Meli. Safai'r ffynnon yng nghanol clwstwr o feini cadarn, ac fe dyfodd eiddew yn drwchus drosti ers iddi ferwi ddiwethaf. Codai stem o'i pherfedd, ac ni allai Loti ond syllu arni'n ddwl.

Camodd Gwystl ar garreg i'w ddyrchafu ei hun unwaith eto, a chyfarfarch yr Awendela.

"Mae'n anffodus iawn gorfod amddifadu teulu o'u merch," meddai'n sobor, heb daro llygad ar Ogen a'i wraig. "Ond mae'r brad yn anfaddeuol, a does dim dewis arall." Arwyddodd ar ei warchodwyr i gamu ymlaen at y ffynnon, a thafllu Loti i'w dyfnderoedd. Doedd Gwystl ddim am oedi.

"Mewn a hi!"

Teimlodd Loti ei chlustiau yn gwegian a'i phen ar fin ffrwydro wrth iddi gael ei hyrddio i ddyfnderoedd y dŵr berwedig. Ond dim ond cynnes oedd yr hylif. Disgynnodd yn is a gweld y dŵr yn chwyrlio o'i chwmpas fel rhaeadrau gwyllt. Ni theimlai unrhyw boen. Gwelodd bwll tywyll oddi tani. Dyma'r diwedd. Aeth popeth yn dawel ac fe gaeodd ei llygaid yn dynn.

Ond yn sydyn dechreuodd y dŵr ei gwthio i fyny. Agorodd Loti ei llygaid ac edrych o'i chwmpas yn ddryslyd. Roedd y ffynnon yn goleuo, a'r haul yn dod yn nes. Ymlaen ac ymlaen, ac yn sydyn fe'i bwriwyd hi allan yn ôl i'r awyr iach. Rhythodd yn gegrwrth am i lawr a gweld yr Awendela yn smotiau bach oddi tani. Rywsut, llwyddodd i hedfan i lawr atynt a gweld yr un olwg ddryslyd ar eu hwynebau hwythau. Roedd wyneb Gwystl fel storm. Hedfanodd ati a cheisio cydio ynddi ond ni allai ei chyffwrdd. Edrychodd Loti i lawr ar ei dwylo a theimlo rhyw gryfder yn byrlymu trwyddi. Gwnaeth ystum i hel Gwystl oddi wrthi, a heb iddi bron ei gyffwrdd, fe fwrwyd hwnnw'n bendramwnwgl i'r llawr.

Aeth ias trwy'r dorf, ac am eiliadau roedd pobman yn ddistaw fel y bedd. Ni wyddai Loti beth oedd yn digwydd, ac yna'n sydyn clywodd sŵn. Gallai weld ar ymateb y gweddill eu bod hwythau'n clywed rhywbeth, rhywbeth rhwng siarad a chanu yn sisial drwy'r dyffryn.

"Gwaed Mignedd, nid yw'n ddigon.

Yr hud a gollwyd o'r cwm hwn.

Daw heddiw wir frenhines yn ol i Awenasa.

Gwrandewch ar Goed Angeni."

Ni ddeallai'r Awendela. Ond yn eu plith fe welwodd wyneb un. Clywodd Gwystl y neges yn glir, ac yn sydyn diflannodd yr awdurdod fu o'i gwmpas. Dechreuodd esgyn i'r awyr, ond nid o ddewis. Ciciodd a stryffaglodd, yn methu deall pa hud oedd ar waith. Edrychodd y Tylwyth Teg arno mewn syndod, ac yn sydyn daeth bloedd.

"Edrychwch ar y ffynnon!"

Roedd Ffynnon y Meli'n byrlymu, a'r dŵr berwedig yn tasgu ohoni. Roedd y cerrig yn denu Gwystl tuag atynt. Hedfanodd ei wraig a'i ferch ato, gan geisio ei dynnu yn ôl. Ond yn sydyn, dechreuodd y tri sgrechian wrth iddynt chwyrlio o gwmpas ceg y ffynnon. Safai'r dorf yn fud wrth i'r teyrn a'i deulu gael eu sugno i mewn i'r dŵr. O fewn eiliadau fe'u llyncwyd. Pylodd y stem, a llifodd y dŵr yn ôl i waelodion y ddaear. Tawelwch.

Roedd Loti'n fud. Gwelodd ei mam a'i thad, ac ysai am fynd atynt. Anelodd amdanyn nhw, ond daeth llais cyfarwydd i'w chlustiau.

"Mae'r dŵr yn ddoeth."

Trodd pawb i weld Winema'n hedfan tuag atynt. Cydiodd yn dynn yn Loti a'i chusanu ar ei thalcen.

"Fy mechan i, mi wyt ti'n ddewr. Bu'n ddryswch i mi ers blynyddoedd, ond wedi i ti ddod acw'r wythnos ddiwethaf, mi ddeallais. Roedd bwrllwm yr afon yn fwy nag y bu ers blynyddoedd," meddai'n ddoeth wrth Loti. Syllodd hithau'n ddryslyd ar ei nain.

Trodd Winema at weddill y dyrfa. "Fel y gwyddoch, nid oedd Gwystl yn fab i mi. Dilyn trefn naturiol a wnaeth wrth lenwi bwlch ei dad, ond yn anffodus nid dyna drefn yr Awendela. Y cariad rhwng Mignedd a minnau a ffurfiodd wir linach, ond yr oedd Eloi eisoes yn fam pan gollwyd Mignedd. Ac felly, wedi iddi ddod i oed ychydig wythnosau yn ol, deffrodd elfennau'r cwm wrth iddynt adnabod eu gwir frenhines ..."

"Loti!" gwaeddodd Eim Hir wrth ddeall yr hyn roedd ei nain yn ei ddweud. Y tu ol iddo safai Eloi fel delw yn sylu ar ei mam.

Lledodd llygaid Loti'n enfawr a theimlodd ei bol yn troi. Ni allai ddeall y peth. Gafaelodd ei nain ynnddi'n addfwyn gan weld yr ofn yn ei llygaid.

"Ti'n gweld, mae hud a lledrith y dyffryn yn gryfach nawr fod y gwir etifedd wedi ei darganfod. Fe deimlodd y dŵr nad troseddwr oeddet, ac fe ddaeth diwedd ar Gwystl wrth iddo gosbi un diniwed. Fel y dywedais i, nid natur felly sydd i'r Awendela."

Gwenodd Loti'n grynedig ar ei nain. Daeth Eloi atynt a'r dagrau o ryddhad yn llifo i lawr ei gruddiau. Cydiodd y tair yn ei gilydd. O'r diwedd, roedd y tylwyth yn rhydd o orthrwm Gwystl. Roedd y dorf dan deimlad, ond yn araf daeth y gymeradwyaeth i lenwi'r gofod distaw. Adleisiodd y sŵn gan lenwi'r dyffryn. Teimlodd Loti ei chalon yn chwyddo wrth weld wynebau cyfarwydd yr Awendela'n gwenu'n dirion arni. Dyrchafodd pawb i'r awyr a hedfan yn ôl am Ynys Awenasa.

Wedi'r wledd y noson honno, edrychai Loti ymlaen at noson o gwsg yn ei gwely ei hun. Chwyrliai digwyddiadau'r dyddiau diwethaf drwy'i meddyliau, ond gwyddai y byddai popeth yn iawn rŵan. Cai'r dylwythen fach fynd am dro heb boen yn y byd yfory, ac roedd ganddi syniad da iawn lle yr hoffai fynd.

Elen Gwenllian Hughes, Aelwyd Chwilog, Llŷn, Eryri